

addig az *Irodalmunk évszázadaiban* közzétett dokumentumjellegű képanyagot a szerbhorvát kiadás nem vette át, ami természetesen nem kibővíti a könyv értékét.

A Matica srpska 1976. évi általunk ismertetett irodalomtörténeti kiadványai jelentős állomását képezik az egymás irodalmának, irodalom- és művelődéstörténetének megismerését, befogadását célzó törekvésekben, melyek eddig is jelentős eredményeket mutathatnak fel a fordítások révén. Most viszont a szerbhorvátul olvasók egységes betekintést nyerhetnek nemcsak napjaink irodalmi és kulturális eseményeibe, de az ezen a vidéken kialakult hagyományainkat is megismerhetik. Egy- más művelődési értékeinek alaposabb ismerete viszont, a megbecsülés, a kölcsönös tisztelet mellett, szerteágazó kapcsolataink gazdagítását, bővítését is eredményezheti.

KAICH KATALIN

NAPJAINK VERSIRODALMA

Gyökér és szárny. Jugoszláviai magyar költők.

Válogatta: Bori Imre, Szeli István és Tomán László.

Forum, Újvidék, 1976.

Több évvel ezelőtt sem állt, de manapság még kevésbé mondható, hogy a vers iránt, illetve költőink, versírogatóink iránt irodalmunk és könyvkiadásunk nincs kellő megértéssel és megbecsüléssel. A versirodalmunkkal való állandó törődés bizonyítása szempontjából már maga az a körülmény sem lényegtelen, amelyről a *Gyökér és szárny* című legfrissebb gyűjteményes kiadványunk utószava is említést tesz, nevezetesen az, hogy a felszabadulás óta mintegy nyolcvan költő százharminc kötetével lettünk gazdagabbak. Ha e felettébb tetszetős bizonyító anyaghoz mellékeljük még a kiadó által napjainkban beindított, különböző szempontok alapján összeállított és más-más jelleget érvényesítő verseskötet-sorozatok egyre bővülő jegyzékét, akkor kétség szinte már egy pillanattal sem fűződhet költészetünk lelkiismeretes gondviselésének kérdéséhez.

Sőt, a helyzet úgy hozta, hogy ez idő szerint könyvkiadónknak az itteni versirodalommal szemben tanúsított túlságosan is engedékeny politikája a mind inkább aggodalmat keltő. Más szóval az, hogy versesköteink megjelentetésének üteme, különösen az elmúlt két-három évben, csak kevéssé igyekszik összhangot tartani azokkal az esztétikai mércékkel, amelyek a minőségnek egyedüli feltétlen biztosítékai. A szelektálás szempontjai például olyannyira fellazultak, hogy manapság szinte már nem is lehet találni olyan vajdasági versírogatót (hogy költőink sok tekintetben természetesen még előnyösebb helyzetéről ne is beszéljünk), akinek nincs módjában könyvben viszontlátni egynéhány sikerültebb strófáját. Aki nálunk verset ír (úgy tetszik, gyakran nem is lényeges, miről és hogyan), annak a könyvkiadói politikánkba igencsak egyszerű beleilleszkedni, mint ahogy igazodnia sem nehéz az egyes szerkesztők hirdette feltűnően laza követelményekhez. Ha történetesen csupán hobyból műveli a lírát, és „jól felszerelt” alkotói műhely híján pusztán a sajtóban való, többnyire rendszertelen publikálásra hagyatkozik, a *Versek éve* című nemrég kigondolt és évenként megjelenő kiadványban, tehát e könyv oldalain mégis, minden komolyabb kritérium „veszélye” nélkül, ha maga is úgy kívánja, feltétlenül helyet kaphat. Az első önálló verseskötetig úgyszintén meglepően rövid az út, hiszen a *Versek évétől* csupán egy lépcsőfokkal van feljebb a Gemma könyvek sorozata, amely a kiadó legújabb keletű ötlete alapján mindössze hetekkel ezelőtt indult

be, éppen a költészetben még kezdők támogatása céljából, és amely — szerény megítélésünk szerint — gyakorlatilag csak látszólag viszonyít az imént említett verses kiadvány kritériumainál szigorúbb mércékhez. Mi tagadás, az a benyomásunk, hogy a Gemma sorozat szereplőjének lenni nemigen igényel többet azoknak a verseknek és verstördelékeknek a szorgalmas összegyűjtésénél, amelynek mindenekelőtt a napisajtó verskiválmainak sok esetben korántsem kielégítő esztétikai szintjén állnak.

A költemények, azaz líráink gyűjteményes formában való megjelentetésének lehetőségei a Gemma sorozatot követően persze tovább tagozódnak, a kiadványoknak gazdag választékát, de a minőségnek már annál szegényebb színárnyalatait kínálva. E fonák helyzetet illetően talán magyarázatul szolgálhat, hogy a kiadó a megjelentetés valamennyi lehetőségének versíró pályázóit egyazon puhány, elnéző és éles önkritikával párosuló munkára alig serkentő elbírálásban részesíti, vagyis más megfogalmazásban: kaput nyit az ígéretes versművelők igen kis csapata előtt éppúgy, mint a silány líra veszedelmes özöne előtt. Kiegészítésként tegyük ismét hozzá: kiadói politikánk e fokozott felhígításának eredményeként nálunk szinte már nincs is olyan versírógató, aki a vers könyvbegyűjtésének sok-sok lehetősége között, némi leleményességgel, ne találhatna rá a hozzá legközelebb álló, de garantáltan az irodalom szférába vezető útra.

Ha szem előtt tartjuk költészetünknek elsősorban is a kiadó részéről tapasztalható ilyen minőségi felaprózását, illetve az ebből adódó problémákat, akkor nem könnyű eldönteni, vajon üdvözlőnk kell-e lelkesen, vagy kissé már sokallnunk azt a Gemma könyvek sorozatával egyidejűleg életre hívott kezdeményezést, amely ezúttal — versirodalmunk minden eddigi vállalkozásán átlépve — tulajdonképpen a jugoszláviai magyar líra felszabadulás utáni jelentősebb vonulatainak összegezését jelölte meg feladatul. Az új gyűjteményes kötet címe *Szárny és gyökér*, amelynek antológiai jellege azt sugallja, hogy az egyébként igen gazdag és változatos versválogatás mélyebb irodalmi rendeltetéséből következően kizárólag a maximális tárgyilagosság és a tényleges minőség mércéjének kellett érvényesülnie. Különbö is minden antológiának ezek a szempontok az alapjai. Ami erre épül, az már a kiadvány sajátos, tervszerűen kijelölt és a tartalom által hangsúlyozott egységes célkitűzésével függ össze. A *Szárny és gyökér* esetében — mint ahogy azt a kötet utószava is megjegyzi — ez a célkitűzés: felszabadulás utáni líráink újat, frisset, eredeti adó elemeinek megmutatása. Ilyen vonatkozásban mérlegelve a *Szárny és gyökér* jelentőségét, határozottan azt kell mondanunk, hogy a jugoszláviai magyar irodalmi életben rá bízott szerepének fontosságához kétség nem fűződhet. Szerintünk azonban mindez nem teszi kevésbé időszerűvé annak a jelenségnek a széles körű megvitatását, amely versirodalmunk már említett felaprózását, a kritériumok fellazításával, valamint az újabbnál újabb verseskötet-sorozatok nem mindenkori indokolt beindításának ügyével kapcsolatos.

A Bori Imre, Szeli István és Tomán László szerkesztésében készült *Szárny és gyökér* a válogatás minőségének tekintetében felülmúlta eddigi verses kiadványainkat, ami természetes is, hiszen — mint mondtuk — a kötet jellege parancsolta úgy, hogy oldalain líráink valóban legértékesebb, irodalomtörténetünk szempontjából is a legtöbbet jelentő darabjai kapjanak helyet. Így kerültek be az antológiába mindenekelőtt Gál László sikerültebb hangulati és mélyebb meditatív versei, Debreczeni Józsefnek elsősorban is a kegyetlen zsidóüldözés háborús emlékeit felélelítő költeményei, majd Thurzó Lajos, Zakány Antal, Pap József, Acs Károly, Fehér Ferenc, Gulyás József, Koncz István, Domonkos István, Fehér Kálmán, Tolnai Ottó, Tóth Ferenc, Brasnyó István, Jung Károly, a legfiatalabbak közül pedig Podolszki József és Böndör Pál ama versei, amelyek a válogatók megítélése szerint mindenképpen érdemültek az antológiai szereplésre. Itt, ezen a ponton azonban már elérkeztünk egy olyan problémához, amely a *Különös ajándék* című prózaantológiával, a *Szárny és gyökér* testvérkiadványával kapcsolatban annak idején úgyszintén felmerült. Nem kételkedni akarunk e legújabb kötet értékeiben, hiszen megjegyeztük már, hogy a válogatás nyújtotta

összbenyomás távolról sem mond ellent főbb elvárásainknak, csupán egy-két részletére vonatkozóan tennénk néhány megjegyzést.

Ha a kötet versfüzérének kissé figyelmesebben tekintjük át, azonnal szembetűnhet, hogy a sajátos világlátást, az egyéni verselésmódot, végső soron tehát az egész alkotói egyéniség megnyilvánulását illetően mennyivel árnyaltabb, gazdagabb, differenciáltabb líránk korábbi szakasza. Vagyis hogy mennyivel több a hasonlóság, a közös vonás, az azonos gondolat, a rokonmód szegényes élményvilág azoknak a verseknek a táborában, amelyek napjaink ihletésében íródtak. A vád emiatt a kötet összeállítását csak másodsorban terhelheti, annyi azonban bizonyos, hogy egy-két, eredetibb alkotói önmagát még mindig csak kutató versíró hiányérzet nélkül mellőzni lehetett volna. Annál is inkább, mert ily módon tartalmilag vált volna még gazdagabbá a kötet anyaga. Ugyanakkor, ha már az új és az eredetiség mércéje döntött, semmiképpen sem lett volna szabad kimaradnia Ladik Katalinnak. Az ő költészete ugyanis nem kevésbé értékes, mint Jung, Koncz, vagy éppen Fehér Kálmán lírája. És az sem véletlen, hogy évekkel ezelőtt éppen a Ladik Katalin által művelt vers szerepelt líránk éllistáján, egyéni modern formái és tartalmi kísérletezéseivel és a népköltészeti elemek művészi felhasználásának első, reprezentatív vajdasági próbálkozójaként kitűnő tanulmány- és esszétémákat szolgáltatva a hazai és külföldi verselemzők, folkloristák munkáihoz. Ladik költészete bármikor igazolhatja kezdeményező erejét, újító, de viszonylag érett jellegét, míg az antológia egy-két verscsokrával kapcsolatban már egy kissé valóban körülményesebb mindennek bezonyítása. Eppen ezért nem hinnénk, hogy Ladik verseit csupán a *Versek éve* című kiadványba való besorolás illeti meg.

Csak futólag szeretnénk továbbá említést tenni arról a tulajdonképpen kevésbé szembetűnő, ellenben mégis igen bántó aránytalanságról, amely az egyes költők szerepének fontossága és a kötetben közzétett verseik száma között észlelhető. Mi, sajnos, nem minden esetben találunk összhangot e két dolog között, pedig nem kétséges, hogy az ilyen kiadványokban éppen az egyes szerzőktől összeválogatott versek száma a legfőbb külső irányadó a költő jelentőségének felmérésében. A *Szárny és gyökér* című antológiánk ehhez a szemponthoz nem túlságosan igazodott, noha köztudott, hogy irodalomtörténeti fontosságuk tekintetében (a jugoszláviai magyar irodalomtörténetre gondolunk) egy brasnói és egy Fehér Kálmán-i versfüzér között például meglehetősen nagy a különbség. Az antológia mégis mindkettőtől azonos számú verset közöl. Más párosításban ez a probléma úgyszintén felfedhető.

Visszatérve a költőválasztás és a versválogatás kérdéséhez, lenne még egy megjegyzésünk. És ez Csépe költészetével kapcsolatos. Nem emelnénk kardot a gondolatért, de valahogy mégis úgy érezzük, hogy egy-két verse méltó az antológiai figyelemre. Igen, tudjuk, Csépe mindenekelőtt a prózában adott jelentőset. De ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a naiv festmények gyermeki melegségét, játékoságát, könnyedségét, sajátos világszemléletét idéző versei, mint novelláinak és regényeinek hasonló hangszerelése és motívumköre a prózában, új irányba vezető utat nyitott költészetünkben. Talán a véle kapcsolatos terjedelmesebb elemző munkák hiányával is magyarázható egyrészt, hogy Csépe lírája, de még prózája is sok esetben érdemtellenül árnyékban marad.

Es még egy megjegyzés! Abban sem vagyunk olyan biztosak, mint az antológia készítői, hogy Laták István háború utáni költészete úgyszintén nem hozott semmi újat.

A *Szárny és gyökér* versantológia tehát, a *Különös ajándék* című prózagyjűteményhez hasonlóan, tartalmaz egynéhány fogyatékoságot, amelyek a feladat más megközelítésében elkerülhetők lettek volna. A törekvést, hogy napjaink versirodalma, a sok múló látszatérték mellett, a *Szárny és gyökér* által végre egy minden vonatkozásban kifogástalan kiadványt teremjen, felettébb méltányoltuk volna.

FEKETE ELVIRA